משנה · אחרונים · הון עשיר · סדר נשים

הון עשיר על משנה קידושין

רבי עמנואל חי ריקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

הון עשיר על משנה קידושין

רבי עמנואל חי ריקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/הון-עשיר-על-משנה-קידושין/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ו 5
משנה ז 5
משנה ט 5
משנה י 5
פרק ב 6
משנה א 6
משנה ב 6
משנה ה 7
משנה ט 7
פרק ג 7
משנה ב 7
משנה ה 8
משנה יא 8
פרק ד 9
משנה א 9
משנה ג 9
משנה ז 9
משנה יד 9

פרק א

משנה א

קדושין

קדושין יש בו ד' פרקים, כנגד חתן וכלה ושני עדים הנמצאים בעת הקדושין. ועוד כנגד ד' נשים, שעד מנין זה הוא שדרך בני אדם לקדש שיהיו נשיו כלם כאחת, ותו לא, כדאיתא ביבמות (דף מד.). וע"ד הנסתר ע"י הקדושין מיחד ארבע אותיות של הויה כמפורש בשני לוחות הברית (שער האותיות אות ק), כי הטבעת הוא צורת י', ויד החתן שבה ה' אצבעות הה, ואצבע האשה המקבלת הטבעת הוא צורת ו', והיד עצמה שלה הה' אחרת:

קדושין נקראים הקונה האשה באחת משלשה דרכים, על כי על ידה הוא מתגדר מערוה כמשאז"ל (יבמות סג:) שמצילתו מן החטא, וכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה שם אתה מוצא קדושה (ויק"ר פכ"ד, ו. הו"ד רש"י ויקרא יט, ב), נלע"ד. והתי"ט בריש פ"ב כתב טעמים אחרים:

האשה נקנית בג' דרכים. שנא הענין ברישא, אע"ג דמנינא אצטריך כמ"ש התי"ט, כדי שלא לשנות מכל הדברים הדומים לה השנויים בפרקין, דלא שייכא בהו מניינא דמשום הכי פתח בהו בעניינא. ועוד י"ל דלא רצה לפתוח במניינא, משום דלא נכון הוא שתהיה נקנית בכל אחד מאלו הדרכים שלשה, כי למקדש בביאה שהוא באחת מג' דרכים אלו מכין אותו מכת מרדות כמ"ש הר"ב, ועיין מ"ש בריש יומא:

ובביאה. אע"ג דאקרא קאי כמ"ש התוספות בריש כתובות (ב. ד"ה בתולה), והביאה מפורשת בו יותר מכלם, שנאה בסוף לאשמועינן דלא שכיחא, מן הטעם שכתבתי בדבור הנ"ל בשם הר"ב:

בגט ובמיתת הבעל. זו ואצ"ל זו הוא, אלא דסדרא דקרא נקט דכתיב (דברים כד, ג) ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות או כי ימות האיש האחרון. דמשם ילפי דמיתה מתירתה בש"ס (דף יג:):

משנה ב

ובגרעון כסף. כתב התי"ט בשם התוספות (דף טז. ד"ה אמר רבא) דהא דשייר שטר, הוא משום דאין השטר אלא לרצונו של האדון משא"כ אלו שהם בעל כרחו, ע"כ. וקשה דמ"ש מאשה, דתני גט שהוא לרצונו של בעל כדתנן (עי' יבמות פי"ד מ"א) שהאיש אינו

מגרש אלא לרצונו, אצל מיתת הבעל שהוא בעל כרחו. וי"ל דמשום דממיתה הכתובה אצל הגט ילפינן דמיתת הבעל מתירתה כמ"ש לעיל משמא דגמרא, משום הכי לא רצה התנא להשמיט הגט לרמוז לנו זה:

יתרה עליו אמה העבריה שקונה וכו'. האי יתרה אף אנקנה קאי, דיתרה עליו אמה העבריה בדרכים שזכרנו בנקנה וקונה, שקונה את עצמה. ומהאי טעמא לא קתני לה בתר הנרצע לכלול בה אף מיתת האדון דיוצאת בה כמ"ש הר"ב, משום דבלשון זה היה נכלל אף דרך אחר בנקנית דהיינו הרציעה, וזה הדרך איננו באמה:

משנה ו

החליף שור בפרה. העושה פירות. או חמור בשור. הראוי לעבודת קרקע יותר מן החמור, כדכתיב (משלי יד, ד) ור(ו)ב תבואות בכח שור. ועצה טובה קמ"לן דחליפין כאלו ישתדל האדם לעשות אבל לא איפכא, אלא בתוספת דמים:

משנה ז

כל מצות הבן על האב וכו'. ואחד מהם הוא להשיאו אשה כמ"ש הר"ב, ה"ט דנשנית משנה זו הכא:

חוץ מבל תשחית. דאינם בכלל השחתה שאין להם זקן, ומשום הכי אינם נמי בבל תקיף, כ"כ הר"ב. ה"ט דהיפך התנא סידרא דקרא, והקדים השחתה להקפה:

משנה ט

כל מצוה וכו' נוהגת וכו'. אגב נוהגין דמתניתין דלעיל נקט ליה:

חוץ מן הערלה וכו'. כתב התי"ט בסוף ד"ה חוץ מן וכו', בשם התוספות (דף לו: ד"ה כל מצוה) דלא גזרו חכמים בחוצה לארץ על המעשרות שלא נתחייבו בהם אלא בעלי קרקעות, והתי"ט הרגיש דהלא הלוקח טבל ודאי מתחייב במעשר, ותירץ מה שתירץ. ולע"ד אין זה קושיא כלל, דהלוקח פטור מדאורייתא, נמצא דמדאורייתא לא נתחייבו במעשרות אלא בעלי קרקעות דווקא, משא"כ החלה דראשית עריסותיכם כתיב (במדבר טו, כ) וע"י גלגול העיסה שלו אע"פ שאינה משדותיו מתחייב בחלה בא"י מדאורייתא:

משנה י

כל העושה מצוה אחת וכו' ונוחל את הארץ. אגב תלויה בארץ דלעיל נקט ליה:

מטיבין לו. מפני זכיותיו המרובין:

ומאריכין ימיו. בעה"ז, כדי שיקבל עונש עוונותיו המועטים מעט מעט באורך הזמן ויהיה רוב ימיו בטוב, ולא יצטרכו להענישו עונש גדול בבת אחת לכפר לו על עונותיו מחמת קוצר ימיו:

ונוחל את הארץ. ארץ החיים שהיא העולם הבא, ע"י אריכות ימים האמור נוחלו מיד, כי הולך שם נקי מכל חטא. והרב פירש בענין אחר:

וכל שאינו עושה מצוה אחת. מדלא קתני כל שאינו עושה אותה, דהוה משמע דקאי ארישא, אלא פירט פעם אחרת מצוה אחת, ש"מ דבענין אחר דלא איירי ביה רישא קאי וכמ"ש הרב. אין מטיבין לו. מחמת עונותיו המרובין:

ואין מאריכין ימיו. שיוכל לקבל ענשם בעוה"ז מעט מעט, ואפילו בבת אחת מחמת רוב העונות וקוצר זמן ימי חייו א"א לו לנקות מהם בעוה"ז:

ואינו נוחל את הארץ. מיד במותו כדפרשתי, מפני שעדיין אינו מנוקה מהעבירות:

וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה. סידרא דרישא נקט, דהא אינו במשנה שלא במקרא, וסימניך ראש המשנה, דאקרא קאי, כמו שרמזתי שם ע"ש:

פרק ב

משנה א

בתמרה. פרי זה יש לו שייכות עם הזווג, על כי גם הוא אינו נולד אלא ע"י זווג זכר ונקבה כבן אדם, כדאיתא בפסחים (דף נו.) על מרכיבין דקלים:

משנה ב

בכוס זה של יין ונמצא שהוא דבש. הדבש בלתי קרוש דומה ליין לבן. א"נ שזכוכית שבו הכוס עשוי צבעו כצבע היין או הדבש, כמו שיש הרבה בזמננו. והתי"ט כתב בשם הטור פירוש אחר:

בדינר זה של כסף ונמצא של זהב, ושל זהב ונמצא של כסף. כגון שהוא מצופה דומיא דכוס צבוע דלעיל, ובהכי הוי לא זו אף זו, לא מבעיא של כסף ונמצא של זהב שאינה מקודשת, שהרי לא סלקא דעתא לעולם שיהיה הזהב מצופה בכסף, דהעושה כן בטלה דעתו אצל כל אדם, אלא אפילו של זהב ונמצא של כסף דאיכא למימר דסלקא דעתא, שהרי מילתא דשכיחא היא שיצפו כלי כסף בזהב, ואיכא קצת היכר בגויה, ואיכא למימר סברא וקבלה, אפילו הכי אינה מקודשת. ואם לא נפרש כן לא ידעתי איך יהיה לא זו אף זו, ולמה שינה סדר בבא זו מסדרא דרישא וסיפא דקתני ההטעא' לשבח לבסוף דבהכי הוי רבותא. ומ"ש התי"ט משמא דש"ס (דף מח:) בדר"ש, מאי נמצא, דצייר בבליתא. היינו דבענין זה דוקא פליג ר"ש, אבל ת"ק בכל ענין קאמר דאינה מקודשת:

משנה ה

המקדש את האשה וכו'. משנה זו שנויה בכתובות (פ"ז מ"ז) הקודם לקדושין, והתם נשנה קדושין אטו כתובות, ומ"מ הקדים התם דיני קדושין משום דדין קדושין קודם לדין כתובה. והכא דבקדושין קאי, מלבד הסדר שהוא טוב מחמת עצמו דבמסכת קדושין קיימינן, וגם שדין קדושין קודם לדין כתובה שבתחילה אדם מקדש והדר מתחייב בכתובה, סירכא דכתובות הקודם נקט. ועיין מ"ש בפ"ד דעדיות משנה ה'.

משנה ט

המקדש בערלה וכו'. אין לי טעם לסדרם כי אם זה, דהקדים ערלה לכלם משום דאין בה אלא תיבה אחת:

בכלאי הכרם. דומה לערלה דהוי באילן:

בשור הנסקל. הוא קודם לכלם בתורה, לבד מפטר חמור דיליף מעגלה כמו שכתב הר"ב, משום הכי שנא בתחילה עגלה:

ובעגלה ערופה. היא מן השור:

בצפורי מצורע. עם העגלה ילפי ממכשיר ומכפר דמצורע שניהם כאחד, כמ"ש הר"ב:

ובשער נזיר. דומה לצפורי מצורע שמכשיר:

ופטר חמור. הוא אותו שמן הראוי היה לו להקדימו אם לא מהטעם שאמרנו:

ובשר בחלב. שני פעמים נכתב קודם חולין שנשחטו בעזרה, ועוד בחולין שנשחטו בעזרה יש שלשה תיבות משא"כ בכולהו:

פרק ג

משנה ב

מאתים זוז. בגיטין פ"ז משנה ה' נתתי טעם למנין זה.

והוא יתן. והוא אתא למעט, שאם קבלה קדושין מאחר קודם שנתנם לה, ומסתמא יארע זה כשאיחר ליתן לה הוא והאחר נותנם הוא, כיון שהאשה הזאת להוטה אחר הממון, מדנתרצת מתחילה להתקדש לזה הראשון בתנאי זה, דאינה מקודשת כרב הונא (דף ס.) דהלכה כמותו אלא מקודשת לראשון והוא יתן. ואע"ג דגבי גט בפ"ז משנה ה' תנן כי האי גוונא וגרסינן ותתן, ואמרו עלה בש"ס (גיטין עד.) מאי ותתן, רב הונא אמר והיא תתן, ונפקא מינה שאם נתקרע הגט או נאבד שהיא תתן דהוי גט, וכתבו התוספות (שם ד"ה רב הונא) דכן הלכה, לא רצה התנא לשנותו התם בפירוש כמו הכא, לאשמועינן אגב ארחיה דהכא דהויה אשתו, הוא יתן בעצמו דיכול לרצות מעות מידו לידה, אבל התם

דהויה גרושתו לא תרצה היא עצמה המעות מידה לידו, ומפני זה מצא הבעל דין דהיינו רב יהודה מקום לחלוק על רב הונא כדאיתא בש"ס דגיטין וקדושין ע"ש:

ויש לו. אם יש לו לא קתני אלא ויש לו, דמשמע דיש לו מסתמא, וכל דלא ידעינן בבירור איפכא הוי מקודשת מספק כמ"ש הר"ב. וזה הוא דקמ"לן תנא:

משנה ה

שהיא כהנת והרי היא לויה, לויה והרי היא כהנת. ברישא הקדים כשטעה והשביח בסיפא, ובסיפא שנאו ברישא, דתנן עניה והרי היא עשירה עשירה והרי היא עניה. וטעמא משום דדייקינן מפני שלא הטעתו היא מקודשת הא הטעתו אינה מקודשת, וידוע הוא כי שבח האיש הוא שתהיה האשה במדרגה טפילה, כי כן ארז"ל (יבמות סג.) חות דרגא ונסב איתתא. ולכן רישא הוי לא זו אף זו לגבי הדין המפורש במשנה, וסיפא הוי לא זו אף זו לגבי הדין דילפינן מדיוקא, לאשמועינן דבכל ענין היא מקודשת כשלא הטעתו, וכן איפכא:

משנה יא

קדשתי וכו'. ירושלמי (הי"א לט:) מפתין אותו ליתן גט וכופין אותו ליתן קנס, ע"כ. מלשון זה נראה דהא כתובה הנזכרת בש"ס (דף סה.) אינה אלא משום קנסא, אלא דלפי הירושלמי קונסין אותו אף כי לא גירש מעצמו אלא ע"י פיתוי, ולפי הבבלי אין קונסין אותו אלא א"כ גירש מעצמו, דע"י זה מגלה לנו דברור לו דקדשה אלא שהיה רוצה לחזור בו בדבור בעלמא, וכי ראה דהיא מכחישתו ושאין שקרו מועיל, אז רצה להיות נקי מה' ולגרשה שלא יכשלו בו בני אדם בה ולא הוא בקרובותיה, ומחמת איסור זה שבקש לעשות קנסינן ליה שיתן לה כתובה ותזכה בה היא שאילולי שתקה היתה יוצאת תקלה מביניהם, אבל בארוסה סתם הין הכי נמי דאפשר דאין לה כתובה, ולא קנסינן ליה כי מבקשין ליתן גט ממנו, על כי אין לנו הוכחה ממה שיתן גט שהאמת היה עם האשה והוא שקורי קמשקר, דדילמא אמת אתו ומחמת פתויינו קמגרש בגט. והתי"ט רצה לישב ענין זה למאן דאמר דאין לארוסה כתובה בשם המגיד בדרך אחר, ולע"ד דוחק הוא ויותר נראה מ"ש:

פרק ד

משנה א

כלם מותרים לבא זה בזה. קתני כלם, דלא תימא שנים שנים. אבל בבבות הראשונות אין לטעות כיון שאין לחלקם שנים שנים. ועוד דהא קמן אהרן שלקח את אלישבע שהיתה ישראלית, ומשה שלקח צפורה הגיורת, ומעשה בועז ורות, ומשום הכי אין לטעות:

משנה ג

כל האסורים לבא בקהל. דאמרנו דמותרים לבא זה בזה. לכ"ע אתא, אפילו לר' יהודה האוסר. זהו פי' לשון המשנה על פי פירוש הר"ב דהוא מהש"ס, אבל טעם לקצור לשון זה לא זכיתי למצוא:

משנה ז

עד עשרה דורות. בפ"ק דבכורים משנה ה' כתבתי על מנין זה:

משנה יד

למי שהעושר והנכסים. נראה דהעושר הוא כללות העושר, ונכסים הוא פרטותו והם מטלטלים, דיש מי שזוכה להתעשר ואין לו מטלטלים די צרכו כי העושר הוא כלו בקרקעות או עבדים או כיוצא בהם, ואין לו הנאה מאותו העושר כמו מי שיש לו עם העושר רבוי נכסים המטלטלים להנאתו ולטובתו, וכן מצינו במקרא (קהלת ו, ב) איש אשר יתן לו [ה]אלהים עושר ונכסים. כי הנאת העושר הוא בהיותו עם הנכסים.

או אפשר לומר דהעושר הם המטלטלים, והנכסים הם הקרקעות, כי מי שזכה לעושר גדול של מעות ומטלטלים ואינו זוכה לקנות קרקעות אין לעשרו העמדה וקיום, ולכן צריך שיתפלל לה' על שניהם. ואי בעית אימא דהעושר הם מעות דווקא, והנכסים כוללים המטלטלים והקרקעות:

אלא הכל לפי זכותו. כן הוא נעתר בתפילתו, ולא לפי האומנות שבידו. והתי"ט האריך הכא על ענין זה ללא צורך, כי המשכיל יבין וידע שתפילתו עולה עד המקום שצריכה לעלות, דבעניינו היא עולה עד מזל העליון הנוצר חסד וזן מקרני ראמים ועד ביצי כינים, ואינה מתעכבת בהיכל הזכות, כמ"ש חכמי האמת, וסוד המזל הזה תמצאנו בספרי משנת חסידים מפתח העולמות סדר קדשים מסכת אריך פרק ז' פיסקא ד', ושם בסדר טהרות מסכת ההיכלות פרק ג' פיסקא ב' תמצא סוד היכל הזכות הזה, וכללות ענין זה ע"ש בהקדמתי הנקראת עולם קטן כי שם המשלתי ענין זה יפה יפה בדקדוק ע"ש ויאירו עיניך.

טוב שברופאים. בקי הרבה ברפואות, לגהנם. כי הוא סומך על רפואותיו ואין לבו נשבר כשבא לו חולי, ופי' רש"י שכתב התי"ט דומה לזה:

הכשר שבטבחים. המפרשים פירשו מה שפירשו, ולי עוד פירוש אחר לטובה הואיל והוציאו התנא בלשון כשרות, והכי פירושו הכשר שבטבחים שותפו של עמלק, שמנקר הבשר יפה יפה מן האיסור עד שכמעט חצי הבהמה הולכת לאבוד לאכילת נכרי כאילו הוא שותף עמו, וכדי לנקרה יפה מנתחה לנתחים ונתחים לנתחים, כעמלק האכזרי שהיה חותך מילותיהן שמלו ולא פרעו וזורקן כלפי מעלה באכזריות:

או לידי זקנה. נתן הזקנה בין חולי ליסורין, כי כן הוא טבע הזקן:

אחרית. בעולם הזה, שיש לו אחרית שאינו מת באמצע ימיו אלא רואה אחריתם:

ותקוה. לעולם הבא:

מצינו שקיים אברהם וכו'. וזו היא ראיה ברורה שהתורה היא גרמה לו כל הטובה הזאת לעת זקנתו:

ותורתי. בא התנא מענין לענין עד שגמר המסכתא הזאת בשבח התורה, לרמוז דכשקדש אשה אז הוא זמן הראוי ללמוד תורה בטהרה, כמשאז"ל (דף כט:) רחים בצוארו יעסוק בתורה:

קדושין מתחיל בהא ומסיים ביוד, כי ההא והיוד הם האותיות המצילים האיש והאשה מן אש הגבורה, כמשאז"ל (סוטה יז. וערש"י שם ד"ה שכינה ביניהם) איש ואשה שזכו שכינה ביניהם לא זכו אש אוכלתן, ושל אשה קשה משל איש דהאי מצרף והאי לא מצרף. ועוד כוונת הקדושין הוא לרבות הצלם והדמות, ואינם נפטרים מפריה ורביה עד יולידו זכר ונקבה שהם דמותם ממש שהם זכר ונקבה, נמצא שצריכים להוליד כיוצא בהם, והסגולה הזאת נמצאת ביוד והא כי במלואם מולידים כיוצא בם, כי מילוי היוד הוא' גי' יוד אחרת דואו דלת גי' י', ומלוי הה היא הה אחרת. ועוד היוד וההא עצמם הם סוד זכר ונקבה כידוע ליודעי חן, וגם הם במדרגת אב ואם, ועיין בס' משנת חסידים סדר קדשים מסכת אבא ואימא, והמדרגה הזאת ע"י מצות קדושין עלה יעלו אלו השנים אשר עד עתה הם היו במדרגת בן ובת או חתן וכלה, וכאשר יולידו יהיו במדרגת אבותם:

סליק מסכת קדושין. מכל בנים מארשין:

מערוה וקדשה תנצל וממלשין.

כי תקח לך אשה בכתובה וקדושין:

סליק ונגמר סדר נשי"ם בהוד והדר ותפאר"ת.

בם חו"סן יתרבה לאנשים כי הם בישר"אל עטרת: